

quando debet. Alia est notorie stulta, quæ non obligat hominem, qua homo est, cujusmodi est, quæ actum physice aut facto impossibilem præcipit, aut physice necessarium prohibet.

(c) Quæ nimis ardua et moraliter impossibilia sunt, hac nituntur regula: lex positiva naturæ humanæ accommodata esse debet; secus deflectit a natura legis; itemque omnis lex positiva exceptionem patitur necessitatis, nisi vi status aut ob bonum publicum quispiam ad ardua adstringatur, ceu miles, aut cui animarum cura tempore pestis obtigit.

(d) Quod juri imperantis aut præcipientis subjectum non est, id neque est, neque esse potest materia legis ab eodem ferendæ.

(e) Quia leges actionum norma sunt, non trahuntur per se ad præterita, sed futuris tantum negotiis et actibus adhibentur (3). Fieri tamen potest, ut in præsentis lege de præterito tempore aut pendentibus negotiis quidquam caveatur (4).

(f) Actus internos se solis, et quatenus ad externos rite perficiendos non requiruntur, haud esse legis civilis materiam, vulgo censent; cum ea lege externa duntaxat tranquillitas et beatitas spectetur; unde et vulgo dicunt: *de internis non judicat prætor*. Grotius aliam justitiam *internam*, sive personæ, aliam *externam*, sive actionis vocat, atque hanc dispositioni civilis imperantis subjectam ait.

(g) Vulgo etiam dicunt, legum objectum non esse, nisi quæ communiter ac sæpe contingunt (5); quæ enim inopinata sunt, nec satis prævideri, nec exprimi possunt. Extant tamen nonnullæ leges circa casus admodum raros, uti de insula in mari nata (6).

(1) Exemplum modestiæ præbuerunt Apostoli *Act. IV. v. 19.* ad cœtum principum, scribarum ac seniorum ita loquentes: « si justum est in conspectu Dei » vos potius audire, quam Deum, judicate. » Universe cum de fide, religione ac jure divino agitur, divinus magister in hunc modum suos instruxit: « nolite » timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. » *Matth. X. v. 28.*

(2) *Exempla extant Daniel. VI, v. 10. Tob. II, v. 9. Exod. I, v. 17. et II, v. 2.*

(3) *C. 2 et ult. de constitutionibus. — (4) L. 7. C. de legibus.*

(5) *Conf. l. 3, 4, 5, 6, 10. D. de legib. et Novell. 94, c. 2.*

(6) *§. 22. inst. de rer. divis.*

§. CCLX. *Subjectum activum legis* est id, penes quod est suprema potestas legislativa pro varia civitatis forma, simplici absoluta, vel limitata, aut mixta denique. Estque id jus ex notione civitatis dimanans certe majesticum, nec soli prærogativæ, sed summo imperio annexum, vocaturque potestas publica, contra

ac fit in societate herili, aut parentali; ubi privata heri aut familiæ commoda spectantur. Unde concludes:

(a) Potestas legislativa ac vis legum non pendet a moribus et probitate imperantis, nec vitiis ejusdem infringitur, aut tollitur; cum Apostoli etiam superstitionis ac ethnicis principibus obtemperari præceperint fidelibus, ac princeps Apostolorum diserte præscripserit: *servi subditi estote in omni timore dominis non tantum bonis, et modestis, sed etiam dyscolis* (difficilibus, morosis, asperis) (1). *Lex bona etiam a non bono fieri potest*, inquit S. Augustinus (2).

(b) Leges ex summo imperio procedunt; imperare autem, ac præcipere idem est, ac movere, impellere, imo necessitate morali, seu imposita obligatione determinare ad agendum; quod fit per jussum seu actum voluntatis, secundum illud: *fac hoc et facit* (3). Igitur lex sita est in actu voluntatis; etsi hic actus cæcus non sit, sed cognitione tum præstituti finis, tum mediorum regatur.

(c) Ex notione summi imperii voluntas imperantis non pendet a subditorum voluntate, sed subditorum voluntas ab imperantis voluntate; quapropter in ferendis legibus voluntate et consensu subditorum imperans non eget; neque eorundem acceptatio ad vim et valorem legis necessaria est. Summum imperium et necessitas acceptationis inter se pugnant. Quod enim independens est, fit dependens, atque exercitium imperii pro arbitrio subditorum eluditur. Voluntati et imperio summo, uti et libertati non obest pactorum ac promissorum fides sancta et inviolabilis (4). Illud ex jure Romano: *quod populo placuit, legis habet vigorem*, ad statum democraticum referendum est, vel ad fictitiam illius umbram.

(d) Quia consensu subditorum opus non est ad vim legis; hinc si constat, eandem latam esse, opus non est, ut probetur, fuisse receptam; sed legis clypeus tamdiu obtendi potest, quoad de abrogatione, quoquo legitimo modo facta, afferatur sufficiens probatio. Qui consuetudinem contrariam allegant, et ipsam et ipsius requisita palam facere tenentur.

(e) Cum jus ferendi leges sit majesticum, ac summi imperii proprium, neque a consensu subditorum pendeat: ejus exercitium aut exercitii pars non aliter derivari in magistratus subalternos potest, nisi ex concessione majestatis, cui totum id, quod concessum est, semper subordinatum permanet. Hujus subordinationis tria sunt capita. I. Ut magistratus subalternus limites concessi juris non transiliat. II. Ut ejusdem statuta nec præminentiam summi imperantis, nec ejus anterioribus legibus, nec bono publico officiant. III. Ut eadem confirmationi imperantis expressæ vel tacitæ, imo et correctioni atque abrogationi subjecta sint. Confirmationis in forma communi factæ is modo effectus est, ut ejusmodi statuta nihil, quod illicitum sit, continere censeantur; propterea ea confirmatio non

obstat, quo minus illa statuta mutantur a magistratu subalterno? Aliter sentiendum, si confirmatio facta sit in forma speciali; tum enim legis perfectæ vis istiusmodi statutis accessit.

(f) Lex a voluntate imperantis pendet; nemo autem ita sibimet legem dicere potest, ut ab ea recedere nefas sit (5); igitur uti constitutio legis, sic et mutatio, abrogatio, derogatio, dispensatio, ac concessio privilegiõrum ex eodem fonte, unde leges profluunt, petendæ ac derivandæ sunt; unde vulgatum est: *inferior non potest dispensare in lege superioris*. Similiter ad imperantem *authentica legis declaratio* pertinet, qua non constitui jus novum, sed vetus stabiliri intelligitur: denique ab expressa, vel tacita aut legali voluntate imperantis pendet, quæ consuetudo vim legis habere, aut legitima censi possit. Neque enim vel constitutio vel abrogatio legis a voluntate subditorum pendet.

(1) *I. Petr. II, v. 18.* Hoc eodem spiritu ac fide principis et capitis sui S. Petri, Vicarii Jesu Christi animata Ecclesia tutata est contra hæreticos jura legitima imperantium, ac damnavit et detestata est propositionem XV Wiclefi, iisdemque verbis conceptam propositionem XXX Hussii: « nullus est dominus civilis... dum est in peccato mortali. »

(2) *De lib. arbitr. L. I. C. 5.*

(3) *Luc. VII, v. 8.*

(4) *Conf. propositio 28 inter damnatas ab Alexandro P. VII.*

(5) §. *LIX. (d) et §. CXXVIII. (a)*

§. CCLXI. *Forma legis* ea censeatur, sine qua ratio atque essentia legis non intelligitur; sita igitur est in *promulgatione*, sive actu, quo legislator voluntatem suam subditis manifestat, sive animum eosdem obligandi. Sola interna voluntas, aut propositum ferendi legem vel ejusdem propositi assertio lex non est; cum nondum sit jussus populo datus. Analogia manifesta habetur in pactis, præceptis, sententiis, testamentis, aliisque entibus moralibus, ut vocant, quæ, quamdiu non apparent, nihil sunt. Parum interest, eane promulgatio pars legis essentialis, an connotatum vocetur; attributum legis dici profecto non potest, nisi vocibus abuti quis velit; nam attributa ex essentia rei dimanant; at legis essentia sine promulgatione nulla est; neque ea mera est applicatio legis; cum tota legis ratio haberi possit, etsi uni alterive subdito nondum applicata sit, sive in notitiam venerit. Consistit ergo non in actu subditorum, sed legislatoris, eoque externo

ac tali, quo subditi intra quoddam tempus in notitiam legis venire possint (1). Ex his conficiet:

(a) Cum promulgatio ad legis rationem spectet, princeps omni suo imperandi jure efficere non potest, ut lex non promulgata legis vim habeat. Neque enim naturas rerum suo imperio subjectas habet.

(b) Quia diversi esse possunt actus externi, per quos imperans suam voluntatem manifestat; penes imperantem est eundem determinare, neque a subditis ad certum promulgationis modum adstringi potest; similiter imperans decidet, quæ promulgatio pro sufficiente haberi debeat. Nisi expresse determinetur tempus, ex quo lex obligare incipiat, mox ut promulgata est, obligabit; quia juri imperandi obligatio parendi respondet, neque exercitium ejus juris inane concipi potest: imo ea obligatio, uti et promulgatio more entium moralium permanere, et ad posteros quoque pervenire censetur, quin repeti debeat.

(c) Quatenus ad rationem legis necessaria omnino est promulgatio, eatenus distingui debet a singularibus mediis, quibus imperans utitur, ut singulis subditis, quantum fieri potest, diligenter lex proponatur, explicetur, commendetur, iterato inculcetur, in memoriam revocetur (2).

(d) Etsi consultum sit, ut leges tanquam stabiles actionum et judiciorum normæ uno ac constanti codice comprehendantur; nemo tamen genus quoddam promulgationis, quo legum compilatio, aut novus codex ad magistratus vel iudices subalternos mittitur (3).

(1) *C. 1. de postulat. prælator. l. leges sacratissimæ. 9. C. de Legib. c. in istis. 3. §. leges. distinct. om.*

(2) Singularis fuit cura Innocentii III, qua canonem concilii Lateranensis a. 1216. de confessione et communione paschali frequenter publicari in ecclesiis jussit, « ne quisquam, ut ait, ex ignorantia cæcitate velamen excusationis » assumat. » *c. omnis. 12. de Poenit. et remiss.* Olim leges in cantilenas redactæ sunt, ne memoria exciderent; et apud Romanos loco celebri in XII. tabulis proponebantur.

(3) *Conferatur Justinianæ Digestorum confirmatio §. 24. item Novell. VI. Epil. §. 1.*

§. CCLXII. *Effectus legis* præcipuus in obligatione consistit, qua subditi adstringuntur tum in conscientia seu foro Dei, tum in foro humano, ubi ad reddendam actuum rationem, ac subeundas poenas adigi possunt. Idcirco fit obligationis non una divisio;

(a) *Activa obligatio* sita est in voluntate ac jussu imperantis: *passiva* in parendi necessitate, quæ subditum afficit (1).

(b) Internam et externam obligationem diverso significato nominant: aliquando *interna* vocatur, cujus ratio sufficiens in natura rerum hominisque et actionum sita est, qualis est quævis obligatio legi naturali propria; cui *externa* opponitur, cujus ratio in voluntate imperantis, non rerum hominisque et actionum natura quæri debet (2). Aliter dicitur *interna* obligatio, quæ conscientiam afficit, et transgressorem coram Deo reum facit: *externa*, quæ ad pœnas a legislatore annexas, ad forum humanum et jus coactivum referitur; atque hoc sensu ajunt: obligatio summi imperantis, ut data subditis fide, ac pacto stet, est interna et perfecta, non tamen externa; quia imperans cogi non potest a subditis, vel ad reddendas rationes, pœnasque subeundas adstringi. Sed ista non satisfaciunt penitus; nam quæri potest, quare cum interna hac perfecta obligatione, qualis est obligatio servandi fidem, conjuncta non sit externa seu jus cogendi, contra ac in jure naturæ privato generatim traditur (3). Sic igitur statuendum videtur: obligatio ex pacto orta censi debet *interna*, tum quia est naturalis, tum quia maxime conscientiam afficit: istiusmodi obligatio per se coactioni obnoxia est, et extorqueri potest; ut patet ex bellis summorum principum, et ex coactione, qua imperans subditos ad parendum adstringit: at ex ipsa natura summi imperii et consociationis civilis, jus cogendi a subditis censetur abdicatum; quia necesse est in ea societate, ut bonum publicum præferatur privato, et inter duo mala eligatur minus; quare cum obligatio socialis debeat naturæ societatis accommodari; ea inter imperantem et subditos necessario inæqualis est.

(1) §. XI. — (2) *Ibid.* (c) (f) — (3) §. XVII. (a)

§. CCLXIII. Dubium non est, quin leges civiles in conscientia obligent, eoque sensu obligationem internam pariant; censetur enim latæ potestate a Deo concessa, qua auctore naturæ (1); idque proprium est, tum omni obligationi ex pacto provenienti, ex quo ipsa societas civilis demum oritur; tum necessarium est ad finem status civilis; quam necessitatem tanquam principium civilis subjectionis expressit Paulus: *necessitate subditi estote non solum propter iram* (id est, ob pœnas vel mulctas fori humani) *sed etiam propter conscientiam* (2). Hæc interna conscientiæ obligatio longe efficacior, et humana natura, quæ interna virtute ac justitia exornari debet, multo dignior est, quam ea sublata solus pœnarum metus, qui facile eluditur. Accedit, quod nulla sit præstantior hominis actio, quam quæ ex mo-

tivo divinæ voluntatis, animoque in eam intento perficitur (3). Ex his duo sunt potissimum, quæ inferas:

(a) Ex iisdem rationibus obligatio parendi non modo ad jussa ac leges summi imperantis, sed etiam ad præcepta ac statuta subalterni cujusvis magistratus, cui exercitium quoddam summi imperii demandatum est, pertinet (4). Quod ex ipsa necessitate, qua inferioribus magistratibus societas civilis eget, facile colligitur.

(b) Fieri non potest, ut quis supremum legislatorem ac judicem Deum fallat; cum igitur in observandis humanis legibus ejusdem voluntas maxime spectari debeat, legibus et obligationi non satisfacit ab eo, qui specie quadam, non re et ex mente legis obtemperat, sive qui in fraudem legis agit; quod quidem quale sit in jure Romano non paucis verbis declaratum est: *contra legem facit, qui id facit, quod lex prohibet: in fraudem vero, qui salvis verbis legis, sententiam ejus circumvenit* (5). *Fraus enim legi fit, ubi, quod fieri noluit, fieri autem non vetuit, id fit: et quod distat πρὸς τὸ δικαιόν, id est, dictum a sententia, hoc distat fraus ab eo, quod contra legem fit* (6). Non dubium est, in legem committere eum, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem. Nec pœnas insertas legibus evitabit, qui se contra juris sententiam sæva prærogativa verborum fraudulenter excusat.

(1) Rom. XIII, v. 4, 6. item. I. Petr. II, v. 13, 15. « Subjecti estote;... » quia sic est voluntas Dei. »

(2) Rom. XIII, v. 5.

(3) Qui ita definiunt in jure naturali, ut obligatio sit connexio motivi cum actione; connexio vero motivi in adjunctione pœnarum ab imperante collocetur, obligationem internam ex voluntate Dei profluentem non explicant, neque dicere possunt, cum Doctore gentium: « non solum propter iram, sed etiam propter » conscientiam. »

(4) Quod generatim dicitur: *non est potestas, nisi a Deo*, etiam ad subalternos magistratus pertinet. *Princeps Apostolorum distincte ait: « subjecti estote » omni humanæ creaturæ (magistratui) sive regi... sive ducibus. » I. Petr. II, v. 13, 14, et Centurio de se, « homo, inquit, sum sub potestate constitutus, » habens sub me milites, et dico huic: vade, et vadit; et alii: veni, et venit; » et servo meo: fac hoc, et facit. » Luc. VII, v. 8.*

(5) L. 29. D. de Legib. — (6) L. 30 ib.

(7) L. 5. C. de Legib. consentit. c. fin. de R. J. in VI.

§. CCLXIV. *Subjectum passivum legis* illud vocatur, quod lege constringitur, seu in quo inest obligatio passiva legis, estque communitas, ejusve certa pars, ceu pupilli, minorenes. Communitas non modo personas civili nexu sociatas, sed fere etiam territorium respicit, cui leges censentur affixæ; hinc de utrisque agendum. De personis celebris est ea quæstio, ipsene legislator, si

est una persona physica, suis legibus adstringatur. Nam optimates quidem in aristocratia, ac singulos patres-familias in democratico statu, si seorsim spectentur, legibus obligari, dubium non est. De imperante singulari sic videtur definiendum :

(a) Imperans obligatur legibus naturalibus ac divinis (1); quas si violat, a subditis qua talibus ad reddendam rationem, poenamve subeundam adstringi non potest.

(b) Si qua est lex naturalis quoad substantiam, quæ ex dispositione humana solam determinationem temporis, modi vel quantitatis habet, ad eam observandam imperans obligatur; secus non satisfaceret naturæ legi. Nisi ejusmodi fors ponatur lex, quæ ex notione sua subditum respicit, qualis est præstatio tributi. Nonnulli in hunc modum disserunt: si qua lex ex motivo certæ virtutis, ceu religionis, caritatis, temperantiæ, fertur, tum actum lege præscriptum constitui in materia necessaria ejus virtutis relate ad totam communitatem; cum igitur imperans communitatis membrum sit, idque præcipuum, adstringetur is quoque, non qua subditus, sed qua civis, ac membrum communitatis (2).

(c) Quando imperans jure privati agit emendo, contrahendo, permutando etc. stare debet pretiis rerum lege positiva taxatis, ne contra justitiæ æqualitatem aliis noceat. De testamentis principum multi putant, ea ad solemnitates jure civili requisitas necessario exigi non debere. Cum enim subditos eximere ab iis observandis solemnitatibus possint, et aliorum testamentis sibi oblatis absque alia solemnitate auctoritatem et fidem publicam præstare, non videntur ipsimet ad fidem proprio testamento conciliandam extrinsecis solemnitatibus indigere. At enim animadverti necesse est, non agi de principum auctoritate, quæ haud dubie omnem venerationem et summam fidem meretur; sed quæstionem esse de fide adhibenda illi scripturæ, in qua principis defuncti ultima voluntas contineri dicitur. Solemnitates testamentorum inventæ sunt non ob modicam auctoritatem testamentorum, sed ad evitandas omnes fraudes, et ut voluntas testatoris certius impleatur. Si igitur hæc requiruntur in testamentis privatorum, ubi plerumque levia continentur negotia, multo magis omnimoda certitudo de voluntate principis defuncti requiritur, quæ circa summi momenti negotia versari solet. Hæc certitudo, nisi illi ipsi, de quorum præjudicio fors agitur, voluntatem morientis percepisse noscantur, haberi censetur per receptas in civitate solemnitates; an credimus, subdolas artes non æque in aulis principum, quam ædibus privatorum timendas esse?... Dein controversia ex testamento principis orta, subjicitur decisioni cameræ imperialis: hæc autem judicium suum conformat legibus communi-

bis juris civilis. Id facile permitti potest, testamenta principum non esse scrupulose dijudicanda circa omnes juris civilis subtilitates, modo de eorum seria voluntate juxta leges in imperio receptas sufficienter constet, nihilque ibi contineatur pactis familiæ, juribus feudalibus, aut successionibus per constitutiones imperii stabilitis adversum. Quoad formam autem extrinsecam multi putant, in defectu aliarum solemnitatum saltem requiri, ut princeps testamentum suum condant coram consiliariis suis, et ad acta cancellariæ suæ reponi jubeat (3).

(d) Si princeps vel ejus prædecessor quidpiam cum subditis vel extraneis constituit non per modum legis, sed pacti, necesse habet, fidem servare, ac jus translatum servare illæsum; dignitas enim principis, quæ in eo ineundo pacto spectabatur, non mori, vel extinguï censetur.

(e) Distingui necesse est inter obligationem ex jure imperii ac subjectione civili ortam, et aliam ex generalibus juris naturæ principis de æquitate servanda, præbendo virtutis exemplo, vitando scandalo vel contentu legis provenientem. In quam sententiam apposite Grotius, ut quis legibus obligetur, inquit, *requiritur in legis auctore et potestas et voluntas saltem præsumta. Se per modum legis, id est per modum superioris obligare nemo potest; et hinc est, quod legum auctores habent jus leges suas mutandi: potest tamen quis obligari sua lege non directe, sed per reflexionem, qua scilicet pars est communitatis, ex æquitate naturali, quæ partes vult componi ad rationem integri* (4). Ea decori et æquitatis ratio, etsi propriæ obligationis fundamentum haud sit, tamen imperantem magnopere movere debet, ne, si aliter ille vixerit, præceptis suis fidem detrahat, *levioremque doctrinam suam faciat, si reipsa resolvat, quod verbis nititur adstringere* (5).

(f) Tota hæc decisio pertinet ad casum, quo imperans de cetero leges manere, ac salvas esse vult; neque enim ita iisdem adstringitur vel suis, vel prædecessorum legibus, ut pro temporum ratione mutare haud possit. Par enim utriusque potestas est, et par in parem non habet imperium. De incommodis, quæ cum legum mutatione conjuncta sunt fere, non ad præsentem juris disciplinam, sed prudentiam politicam definire pertinet.

(1) *Sapient. VI, v. 2. et seq.*

(2) Exempla sunt hujusmodi, quando in Ninive ex ore regis et principum ejus edictum prodiit: « homines et jumenta... non gustent quidquam: nec pascantur, et aquam non bibant, et operiantur saccis homines. » *Jon. III, v. 7, 8.* Aut fac, principem imperare subditis, ut aliis calamitosis vitæ subsidia præstent, vel ut contribuant pro sustentatione ministrorum ecclesiæ, pro gerendo bello contra hostes religionis.

(3) *Ita cl. P. Zech de Jur. rer. eccles. sect. IV, §. 501 et 502.*

(4) *De J. B. ac P. L. II, C. IV, §. 12.*

(5) *Lactant. Div. instit. L. IV, C. 23.* Ceterum, quod *l. 4. C. de Leg.* dicitur: « digna vox majestate regnantis est, legibus se alligatum principem profiteri; »

totum id pro flosculo rhetorico habetur ; « quamdiu enim romani principes » (inquit Heineccius ad Pand. P. I. §. 37.) tyrannidis suspicionem aversabantur , » hoc libertatis simulacro illudebant civibus , ut se legibus teneri præ se ferrent , » quippe non a se , sed a populo senatueque latis. » Conf. L. B. de Kreittmayr P. I. Annotat. in Cod. Maximil. C. I. §. III.

§. CCLXV. *Territorium* proprie est locus , ubi summum imperium exercetur ; qui id exercet , *territorii dominus* dicitur non quod bona omnia territorio contenta suo in dominio habeat , sed quod ea sint bona universorum , quos repræsentat. Jura , quæ relate ad eum locum vel tractum genti competunt , *territorialia* vocantur , ac majestatica per se censentur , vel majestati analogæ. Ejusmodi jura sunt ;

(a) Populus , qui territorium tenet , jus præcipuum habet , singularia bona eodem contenta occupandi , quæ a singulis occupata non sunt , atque extraneos excludendi ; unde ejusmodi bona non sunt proprie nullius , sed *adespota* , et *jacencia* vocantur , ut et relicta ab eo bona , qui intestatus decessit , et heredem ab intestato non habet (1).

(b) Si qua civitas suo in territorio alteri civitati jus quoddam concedit , ceu habendi præsidii vel telonii , id non majestaticum est , sed *servitus juris gentium* nominatur.

(c) Potestas imperantis maxime in territorio se exhibet , in quo securitatem subditis præstare potest , ac debet. Eadem securitas in observandis officiis perfectis sita est : igitur cavere debet , ne suo in territorio officia perfecta violentur. In territorio igitur jura majestatica in primis exercet , neque permittere tenetur , ut alius exercent.

(d) Seclusa necessitate jure perfecto exigere nemo potest , vel transitum per alienum territorium , vel ut permittatur , domicilium in eo figere. Sæpe tamen contra æquitatis , jurisque imperfecti regulas ea in re peccatur. Jus quærendæ stationis , habitationis , appulsus improba necessitas tribuit naufragis , ejectis , in periculo naufragii constitutis. Contra a domino territorii admissio negari potest ob difficultatem annonæ , suspectam et ignavam indolem vagorum , periculum contagionis , perturbationis ac perversionis , quæ ex novis sectis in subditos redundare potest. Penes dominum territorii est judicium et arbitrium de admittendis peregrinis et vagis.

(e) Admissio in alienum territorium nec juste exigi potest , nec concedi solet , nisi his conditionibus saltem tacite initis , 1. ut admissus leges negativas sancte servet de non nocendo civibus , ac civitati. 2. Ut etiam affirmativis , quæ diserte pro peregrinis latae sunt , pareat , ceu ut ultra certum dierum numerum ibi non commoretur. 3. Ut delinquens subiciatur ei foro delicti , pœnisque

subjaceat in foro delicti constitutis. 4. Ut causæ controversæ ibi exortæ ibidem cognoscantur , ac terminentur. 5. Ut ibi contrahens servet formam et solemnitates contractus eodem loco constitutas ; ac testamenta quoque secundum leges loci , ubi condita sunt , pro validis aut invalidis habeantur. 6. Si quid de bonis immobilibus in territorio sitis constituatur ab imperante , eaque onere graventur , etiam externus eorum bonorum dominus ratione rei sitæ tenebitur. Unde *forum rei sitæ* enascitur. 7. Materia ac finis legum in territorio vigentium exigere potest , ut æque a peregrinis , quam subditis observari debeant ; cujusmodi sunt leges de valore monetarum , quæ expendantur , de pretio mercium , visitandis rebus in vectigalibus , de rebus non exportandis. 8. Jure retorsionis in aliam gentem duriores in peregrinos leges ferendæ aliquando sunt. 9. Jus albinagii est , quo externi excluduntur jure successionis in bonis defuncti civis. Id si imponitur bonis defuncti peregrini , repugnat humanitati gentium , non tamen justitiæ , imo nec humanitati , si imponatur jure retorsionis , aut si peregrini noverint , non aliter sibi transitum patere , nisi hac iniã conditione. His quidem articulis peregrini ac vagi legibus territorii subjiciuntur , in quo versantur ; an ob eam causam *subditi temporarii* vocari et censi debeant , de nomine est quæstio. Secundum notiones receptorum jurium subditus non censetur , qui foro non subjacet ; modus autem acquirendi forum solus ingressus non est , uti nec transitus per alienum fundam , sed domicilium , quasi domicilium , contractus , res sita , delictum (2).

(f) Quia leges pro salute ac felicitate eorum , qui in territorio degunt , feruntur , easdem territorio affixas vulgo putant , atque ita statuunt , legibus iis , quæ ob dictam causam *locales* vocantur , obligari eos , qui subsunt imperio ejus loci , atque in territorio , pro quo latae sunt , versantur ; præcepta tamen singulis data eorundem ossibus adherere censentur , imo et leges concipi possunt , quæ territorium non afficiunt ; uti si subditi genti exteræ militare prohibeantur.

(1) Conf. §. CCXXVIII. (e.) — (2) C. ult. de foro competente.